

Հայերէն շատերը, — Հայոց համար ունեւիշիկ անհրաժեշտութիւն է մինչեւ որոշ աստիճան յարգել իրենց գրադրիներուն ազգային ինքնասիրութիւնն, որ այնչափ գրգռուած է այժմ, այս ընտրութիւններու առթիւ:

Տիպիկ 28 Մայիս /9 Ապր. 1897:

Կ. ՏՈՒՐԵՆՆ

Գ Ր Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

ՅՈՒՆԻՍԸ ԵՒ ԳԻՐԸ ԳՐԱԴՐՈՒ ԲՐԱԲԵՍՏ

(Ըստ Լուսինի)

Ձեռնգիր:

Մինչեւ հիմայ մեր բրած՝ ընդհանուր ակնարկութիւններէն օգտուած կը համարինք նորուս հեղինակ մը, որ աւելի քաղաքական գծուարութեանց մասին տեղեկութիւններ կ'ուզէ առնուի: Փութեանք կարեւորներն հաղորդելու: — Գիրք մը գրուելէն ետքը պիտի տպագրուի, ապա թէ ոչ «գիրք» գաղափարը թերի կը մնայ, բայց զատ է գիրք գրել, եւ զատ՝ գիրք հրատարակել: Հեղինակին օգնականները՝ կամ աւելի օգնողներն են իւր գրիչը, եւ գրքին հրատարակիչը: Քանի՜ հեղինակ կրնայ գտնուիլ, որ բարեբախտ ըլլայ կամ կարող ըլլայ իւր գրածին տպագրութեան նիւթական՝ այսինքն դարձուի, մասն ալ հոգալ: Հրատարակութեան պաշտօնը կը կատարեն մեր մէջը քանի մը միաբանութիւններ, ընկերութիւններ եւ հազիւ քանի մը գրավաճառներ: Մտագիւ Նախանձելի չէ՛ այս կետը, համեմատութեամբ եւ րոպական հրատարակիչներու բազմութեան, որոնք իրարու կարծես գրգիշ կ'ըլլան՝ հեղինակի մը գրական աշխատութիւնը վարձատրելու մէջ . . . Բայց գոնէ կան հայ ազգին մէջ հրատարակիչներ ալ, այս պէտք է միտմարել հեղինակը:

Ուրեմն հեղինակը պիտի գիմէ հրատարակիչ մը՝ եթէ (ինչպէս վերն ակնարկեցինք) ինքնին չի կրնար հայթայթել տպագրութեան ծախքերը: Հրատարակիչը կ'առնու ձեռագիրը, կամ ինքնին պիտի քննէ, եւ կամ՝ քննադատի մը պիտի տայ ի քննութիւն: Բայց ի՞նչպէս քննէ, երբ յեռնէ հազիւ կրնայ կարգացուիլ: Արտիզի, անորոշ, անընթեանի ձեռագիր մը: Արդէն հրատարակիչները ձեռագիր մը ձեռք առած ասան, կը նային գրքին կարեւորութեան, հեղինակին անուն, գրքին ծախուելու կամ «քուելու» գաղափարը գրաւած

է իրենց միտքը. եւ երբ ձեռագրին ալ այսպէս անյաջող պայմաններու մէջ գտնուիլը տեսնեն, կանխաւ իսկ աննպաստ գաղափար կը կազմեն գրքին հրատարակութեան մասին, ի վնաս — հեղինակին: Քանիներ այս սկզբնական ձեռնարգութեան առջեւ խորտակած են . . . Ապահովապէս չէր հանդիպեր այսպիսի «փորձանքներու» հեղինակը՝ եթէ փոյթ տանէր ընկերունէ իւր գրելու: չենք ըսեր գեղագրութիւն, այլ ընթերցանի գիր: Նոյն իսկ շատ հետաքրքրական ու գրաւիչ նիւթեր կը կորսնցնեն իրենց արժէքը՝ կամ գծուարաւ կը կարգացուին, կամ՝ ամենեւեմ ոչ: Եթէ հրատարակիչը կամ՝ քննադատը կարգաւոր տանն ստեղծ ստեղծ պիտի բռնադատուի յոնքերը պոստել, աշուրները շփել, եւ կոփքերը պրկելով՝ կրկին ու կրկին ծռիլ ձեռագրին վրայ, որպէս զի գրուած ձեռագրին գծերը զանազանէ, լրագրոյն կը համարի մի անգամ ընդ միշտ ազատել ինք զինքը այսպիսի աշխատութենէ, եւ կը տեսնու օր մը հեղինակը եւ կ'ընդունի իւր ձեռագիրը, որուն ընկերացած կ'ըլլայ սովորաբար քաղաքակրթական նման մը, թէ «արդի պարագայից» «անսարմար», զատուած է իւր գիրքը, չի տպագրուի, եւն եւն, սակայն անյարմարութեան առաջին պատճառը՝ ձեռագրին աղտոյի եւ անորդ գրուած ըլլալն է:

Առարկան թերեւս ունաք՝ թէ ամէն մարդ չի կրնար «մարդ» գիր ունենալ, կամ գեղագիր ըլլալ, եւ թէ շատ գրողները կամայ ակամայ անընթեանի գիր կ'ունենան: Այո՛ ամէն մարդ գեղագիր չէ՛, բայց հարկաւոր ալ չէ. զատ է ընկերուն, որոշ գիր, եւ զատ՝ գեղագրութիւն: Եթէ կան հրատարակիչներ՝ որ — չենք կարծիք — գեղագրութիւն պահանջեն, հեղինակն ալ կրնայ շատ դուրսութեամբ իւր գրածն օրինակել առաջ գեղագիրներու, եւ ըրած ծախքին կրկնապատիկը պահանջել հրատարակիչէն: Իսկ երկրորդ կէտը՝ թէ շատ գրողները կամայ ակամայ անընթեանի գիր ունենան արարականապէս է. գրողներ կը ձանձնանք, որոնց հատորաւոր գրքերը խաթարած չեն իրենց գիրը, հաստատուն ձեռք մ'ունին, որ գլխաւոր պայմանն է ընթերցանի, որոշ գիր մ'ունենալու: Թէ գիտնականներու, փիլիսոփաներու, եւեւեւի հեղինակներու գիրը շատ անգամ՝ «ձաքուտուք» մըն է, կամ ինչպէս սովորութիւն եղած է ըսել «ձանձիւ ոտքեր», կ'ընդունինք. վասն զի շատ անգամ այսպիսի գիտնականաց ձեռագիրը կարգաւոր համար ստիպուած ենք անձամբ ուսկնեկներու եւ ան-

րազմականներու դիմել, . . . բայց ամեն նորուս հեղինակ փիլիսոփայ է, եւ կամ իւր անընթեանքի ձեռագրին թողած անհաճոյ տպաւորութիւնը ջնջելու շափ հեղինակի անուն կը վայելէ:

Թամնայն դէպս «որոշող գիրը ձեռագրէն պահանջուած առաջին պայմանն է: Ընդունինք թէ գծուարընթեանքի գիրն արգելք չըլլայ հրատարակչին՝ իրեն մատուցուած ձեռագիրն ընդունելու, վասն զի հրատարակիչը կ'ուզէ քաջալերել հեղինակը, կամ գիրք հրատարակած ըլլալու համար, . . . եւն եւն. առկայն կայ ուրիշ փնասակար գծուարութիւններ ալ, որ տպագրութեան ընթացքին մէջ թէ աւելի ծախքերու պատճառ կ'ըլլան, եւ թէ հրատարակչին ու հեղինակին անհաճոյ դէպքեր կրնան պատճառել: Իսկ զժ գրաշարը՝ որ շատ անգամ միայն նիւթապէս կարգաւ գիտէ, գծուարու կը կարգայ հեղինակին ձեռագիրը, վրիպակ վրիպակի վրայ կը սարկի տպագրին մէջ, եւ հեղինակը կը դատարարուի սրբագրութեանց լեզունները ջնջելու . . . շարունակը շատ դանդաղ յառաջ կ'երթայ. գրաշարը՝ բնական է, շատ մը շարունակութիւններ կ'ընէ այսպիսի «ձառնառք» ձեռագրի համար, «Զարդէքը» կը կրկնապատկուի, եւ թէ հեղինակը չունի երկաթեայ համարութիւն մը, վէճերն անպակաս կ'ըլլան. դեռ շատ մը ուրիշ անպատեհութիւններ, որոնցմէ ազատ կ'ըլլար տպահանգստեան հեղինակը, եթէ փոյթ տանէր ընթեանքի գիր մը գրելու. . . Իսկ եթէ խնդիրն այսպիսի գրող գրուած յոռոհէ մը վրայ է, տեսնելու է յորուանագրին յուսահատութիւնը. . . Եզրուածք կը դրուի, որոշ ժամանակին պիտի հրատարակուի, բայց շատ անգամ ժամանակ չի մնար «փորձերը» հեղինակին զրկելու, կը ստիպուի խմբագիրն իւր գիտութեան եւ ծանօթութեան համեմատ շարելու պրպարել տալ յորուանքը. շատ մը բառեր մանաւանդ յատուկ անուններ, երբեմն այնպիսի ձեւ մը կ'առնուի, որ ամեն բան կրնայ կարգացուիլ, բայց ի ձեռագրին մէջ գրուած բառին նշանակութեան . . . Պատճառ կ'ըլլայ շատ անգամ Լաթոն, Արքիմիտ, Արքիմիտ, Արքիմիտ, Արքիմիտ բառը՝ Ստրոնտոն, եւն եւն: Այսպիսի տհաճութիւններ զով կը տիրեցնեն աւելի, եթէ ոչ՝ հեղինակը . . . բայց պատճառն ալ միայն հեղինակն է, եթէ փոյթ տանէր, կ'ազատէր: Արքիմիտ կը կրկնէր, որչա որ Գեորգիեւիչի Բէր անհրաժեշտ է: Զարգեւական բառեր, մանաւանդ անծանօթ յատուկ անուններ, հարկ է

երկու անգամ գրել, մէյ մը ձեռագրին մարմնոյն մէջ, եւ մէյ մըն ալ լուսանցքին վրայ՝ եթէ կարելի է, տարբեր գրով: Ենթեր կը խնդրուի մանաւանդ թուանշաններու համար: Մեծ խնամով եղած տպագրութեանց մէջ եթէ թուանշանները գծուարու կրնան ազատ մնալ սխալներէ ու վրիպակներէ, ինչ լսինք այն հեղինակներու, որ գրաշարներու վրայ մարգարեութեան շնորհքն ու ձիրքն ենթադրելով՝ անորոշ գծեր կը գծեն, վեցը, դէրոն, եւն եւն, այնպէս մը կը գրեն, որ աւելի ինչ կրնան կարգացուիլ. քան վեց . . . Պատմական դէպքերու նկատմամբ եղած կոշտանքներու մէջ, երբ ետեւէ ետեւ թուեր կը շարուին, ճիշդ թուանշանները գտնելու համար ստուգիւ մարգարեութեան աւելի բան կը պահանջուի:

ՉԽՈՒՄԻՆ ԻՆՈՒՄԻՆ

Մարտի գրին պէս կարեւոր է թղթին ընտրութիւնն ալ: Կան հեղինակներ, որոնց զուարճութիւն կը պատճառէ, կարծես, նեղ թղթի կտորի մը վրայ ըստ կարեւորէն շատ գրել, կը նախանձին՝ կ'երեւայ, այն անձին, որ հասարակ պոստի թղթեակի (carte-postale) մը վրայ գրած էր — 25,000 բառ, եւ ըստ կարելւոյն նմանելու կը ջանան. . . Բնական է թղթի այսպիսի տարածում խնայութեան հետեւանքը, տողերն իրարու կը խառնուին, շատ անգամ հաստատուն ձեռք կը չունենալուն պատճառաւ, եթէ թուղթը գծաւոր չէ, ծուր կը գրուի. առաջին տողին շարունակութիւնը կը խառնուի երկրորդ տողին բառերուն հետ, եւ այսպէս կը շարուի. . . եւ կրնայ հեղինակը նշարտիլ, վշտանալ՝ տեսնելով թէ ձեռագրին խառնակներ է գրաշարը: Եթէ յորուան է գրուածը, դիւրին է դարմանը՝ երկրորդ թուին մէջ կ'ուղղուի, բայց եթէ մեծահատոր գրիչ է, պէտք է սպասել մինչեւ. տպագրութեան ամբողջանալը, որպէս զի «ուղղելաց», անուամբ երկույն խառնակութիւն մ'ընէ հեղինակը՝ իւր երկաթարութեանց մէջ սարգած վրիպակներու: Ընթին փորձով կը վկայէ այս տողերը գրողը թէ այսպիսի ուղղելեայ ցանկեր միշտ անհաճոյ են եղած իրեն, եւ կը գրէ այս տողերն, որպէս զի գտնէ ուրիշներն ալ մասնակցեց չըլլան՝ այսպիսի անհաճոյ դատմանց . . .

Շատ անգամ հեղինակը կը ստիպուի իւր գրած մէկ բառը ջնջել եւ ուրիշ մը գրել: Բայց ինչպէս պիտի կարենայ ջնջել, երբ տողերն այնպէս խիտ շարուած են, որ անջրպետ կամ «տող ընդ մէջ» ըսուածը չի նշմարուի ձեռագրին մէջ:

այլ պարզապէս խիտ առ խիտ շարուած գծեր ու գծեր . . .

Ոմանք սովորութիւն ունին լայն էջերու վրայ գրել, այնպէս որ լայնութիւնը մինչեւ 2—300 հարկերով (սանտիմետր) կ'երկարի, իսկ երկայնութիւնը շատ անգամ մինչեւ 4—500 եւս հասնի. Գրողին համար ունի դիւրութիւն այսպիսի լայն ու երկայն էջերու ընտրութիւնը, բայց գրաշարը . . . Եւրոյճը կը ստիպուի փայտեայ ունեկէքներով՝ տողացոյցներով որոշել գծերը, եւ շատ անգամ մատով իսկ կը հետեւի տողերու. բայց դարձեալ վերիպէն ու տողերը խառնակելէ հազիւ թէ ազատ կ'ըլլայ.՝ Ուրեմն այսպիսի անպատեհութեանց առջեւ առնելու համար լաւագոյն թուղթն է ոչ շատ նիւ եւ ոչ շատ լայն. հասարակ նամակի բաւարար գծուր թուղթը՝ որուն վրայ 20—25 տող կրնայ գործել, ամենայնամանէ. Զեռագրին վրայ կատաթիւր հնարաւոր սքաւաղութեանց եւ յաւելուածներու համար, ըստ բաւականի ընդարձակ լուսանցք թող կը տրուի. Շատ բարակ եւ կամ շատ հաստ թուղթը յարմար չէ:

Թղթին գոյնը ընտելանապէս նկատողութեան չի կրնար առնուիլ, եթէ գործածուած թանաքը սեւ գոյն ունենայ: Բայց փորձուած է որ Գէնթ-Գէնթ Կոմպընի կամ բոլորովին իսկ Կոմպընի թուղթը՝ շատ յարմար է ձեռագրի համար, վասն իւր լոյսը շատ չի բեկնիւնդ, որեմն եւ աչքին այնչափ վնասակար չէ. քանի որ թղթին գոյնը մեծամեծ ծախքերու կապուած չէ, պէտք է կանաչագոյն կամ գեղնագոյն սպիտակ թուղթ մ'ընտրել, վասն զի գունէ այս եղանակաւ կը ինչպեւ թէ թէ հեղինակին աչքը, եւ թէ մանաւանդ գրաշարին տեսողութիւնը. Գերմանացի հեղինակ հրատարակիչ Կետտեր, այս նկատմամբ գրած յօդուածի մը մէջ, մտադրի կ'ընէ թէ սովորաբար կին-հեղինակներ ըստ կարելոյն անպիտան թուղթ են — բայց գտնով թանաք կը գործածեն . . . փորձով այնատես եղած չենք, բայց եթէ այսպիսի կին-հեղինակներու նամակներէն դատաւարան կարելի ուզենք, շատ անիրաւ չենք քանի որ գերմանացի յօդուածագիրն գիտողութիւնը:

Շատ օգտակար եւ գրեթէ անհրաժեշտ է որ հեղինակը թղթին մէջ մէկ էջէն էջէն Եւս շատ գործնական միջոցին շատերը մտադրութիւն չեն ընել, անշուշտ անձանցով է այսպիսիներու:

1. Վերը կ'տեսնուի համար մեր առաջարկած երկոյն ու լայն թուղթը յետեւի թղթին հետ պէտք չէ չփոխել, Գերմանացի համար կ'արժէ այն, բայց տպագրելի ձեռագրին մէջ:

Մէկ էջ վրայ գրելու սովորութեան առաւելութիւնը նախ էջը գրելէն վերջը հարկաւորութիւն չ'ունենար հեղինակը գրուածքին շոյնալուն սպասելու կամ թուղթը դարձնելու ժամանակաւ ըլլալու . . . Էջերն իւր առջեւ շարուած կ'ըլլան, արագութեամբ կը փոխի թղթերն առանց ամենեւին սպասելու հարկին մէջ գտնուելու. Պտղուն թուղթը կամ աւազն ալ անտանելի են շատ անգամ, կամ բոլորովին թանաքին գոյնը կ'առնուն, կը ծծեն, եւ կամ աւագահասակները գրչին ծայրը կտաւելով փոքր է շատեւ արգելք կ'ըլլան գրելու: Կարեւոր է մտադրութիւն ընել այս կիտին մանաւանդ երբ լրագրաց համար բան մը կը գրուի, վասն զի շատ անգամ այսպիսի մանր արգելքներով գաղափարաց շարքը կը խանգարի եւ անհաշիւ ընդհատութիւններ յառաջ կու գան:

Բայց շարեւու դիւրութիւնն եթէ աչքի առջեւ բերէ հեղինակը, իսկոյն կը նախընտրէ մէկ էջի վրայ գրելու սովորութիւնը: Նշեալագինը թէ սրբագրի մը յօդուած պիտի գրուի ժամանակն ու է, երկու ժամէն լրագրի լոյս պիտի տեսնէ, ինչ կրնէ խմբագրի. հասած ձեռագիրը կը բաժնէ քանի մը հօդույ, եթէ 4 երես ընդարձակ է յօդուածը՝ 4 հօդի 1 ժամուան մէջ կը շարեն. բայց հարկ է աւելի շուտ շարել, էջերը կը կարուին եւ 8 գրաշարի կը բաժնուին, կէս ժամուան մէջ կը շարուի յօդուածը: Բայց ինչպէս կարելի է այսպէս արագ շարել, եթէ ձեռագրին երկու էջերն ալ գրուած ըլլան, այո, կրնայ յօդուածը կտրտուիլ, բայց մաս առ մաս շարուածները միացնելու համար այնչափ ժամանակ կը կորուսի, որ շատ անգամ ակամայ կամօք կը ստիպուի խմբագրին իրեն զոհուած յօդուածն երկրորդ օրւան թուին յետաձգել: Եթէ անտարբեր յօդուած մըն է, կարելի է նշանակութիւն չ'ունենար. բայց եթէ առօրեայ կարեւոր գիւնքի մը վրայ տեղեկութիւն է գրուած . . . երկրորդ օրն հրատարակուելով կը կորսնցնէ իւր «Թարմութիւնը»:

Նորուս հեղինակ մը թերեւս՝ մէկ էջի վրայ գրելու դիւրութիւնը չիմանայ, բայց կրնան վկայել օրագիր հրատարակողները: Շատ անգամ կարգացիկը այս լրագրաց կողմանէ յանձնարարութիւններ իրենց թղթակիցներուն՝ որ հաճին միշտ իրենց թղթակցութիւնները մէկ էջ վրայ գրել: Երբեմն այսպէս չգործելը նիւթաւան վնաս ալ կը պատճառէ: Վերջերս եւրոպական լրագրի մը յօդուած կը ջրէկ հայ յօդուածագրի մը, որուն անձանցով էր կ'երկուս ալ այս կէտը. քանի մ'օրէն

ձեռագիրը — բաւական ստուար — ետ կ'ընդունին,
նամակաւ մը, յորում կը խնդրէ Տրապանային
խմբագիրն, որ այս կարեւոր յօդուածն կը Տրա-
պանագրուի, եւ ի լըլթին միայն մէկ էջին վըրայ
գրուի: Եղուհայտ յօդուածագիրն ցերեկը
գիշերուան կը խառնէ, նորէն կ'ընդգործինայի եւ
այս անգամ կ'ընդգրուուի յօդուածը: Բայց եւ
ժամանակի կորուստ, որ անգլագրմանի է . . .

[illegible]

Հասնեցամ կը ստիպուի հեղինակ մը իւր ձեռագրերն վրայ յաւելումներու սրբագրութիւններ ընել. բայց հոս ալ կարեւոր է մեծ գգուշութիւն, եթէ ժամանակ վստաշկիլ կ'ուզէ՝ Անշարկը ընելու է յաւելումներն որ որաշարը չդիմեիլէն ազատ ըլլայ։ վասն զի հարկ է գիտնալ որ որաշարն ամէն տարախուսական կէտերու համար հեղինակին դիմելու գիւրութիւնը չ'ունենար։ Եթէ ձեռագրին մէջ կ'ընէ լուսանցք թող տրուած է, այն ստեղծելու գիւրութիւնը, միայն հարկ է յաւելումներն իրենց պատշաճ տեղը գրել։ Եթէ տող մը պիտի ընջուի եւնոր տող մը պիտի գրուի, պէտք է ընթելի տողն այնպէս որոշ ջնջել, որ տրախուսակը տեղի չձնայ։ Հաստ, աւ. գիծ մը կը քաշուի ընթելի տողին վրայ, լուսագոյնն է այսպիսի առիթներու մէջ տարբեր գունով թանաք մը գործածել (կարմիր, կապոյտ եւն եւն)։ Ըստ կարեւորցն ջանալու է յաւելումներն այնպէս գրել, որ որաշարը չստիպուի ստեպ ստեպ թուղթին առ ի շեղ գարձելու։ Ոմանք սովորուած լուսն ունին գրուած էջին վրայ նշան մը գնելով երկրորդ էջին վրայ կատարել սրբագրութիւնները. եթէ քանի մը տող յաւելուած է՝ միաշար, այնպիսի կարեւորութիւն չունի այս կէտը, կարելի է ընել, բայց երբ ստեպ ստեպ պէտք է թուղթը գործարկել, շատ նեղացուցիչ է գրաւորին համար. եւ ժամանակն կորուստ։

Եթէ յաւելլի բառը կամ խօսքը շատ ըն-
դարձակ չէ, լուսանցքի վրայ կը գրուի, եւ
նշանով մը կը նշանակուի թէ ուր պիտի գայ
յաւելորածը. օրինակ մը բաւական էր համարինք:

Գրած էինք անցեալ օր
թէ | ազգին երեսելի անդամներէ
մէկը, պատիւ ունեցաւ Վէհա-
ւառ Վայպի Ներկայանալու
շառ | երած է, կ'ըսուի, այս
տեսակցօր թիւն | բայց առ այժմ
շառ վերապահու թաւած կը
տպէր | | | Վայպի խօսքերէն
տրուած միւս թիւները . . .

Եւ. ամենեւեակն դժուարութիւն չեն պատճառեր
գրաշարին: Բայց եթէ յաւելուածներն ընդար-
ձակ տեղ դրաւեն, ինքիրը կը փոխուի, ըստ
որում նեղ լուսանցքի վրայ ընդարձակ յաւե-
լումներն գետեղել անհնարին է, եւ կամ շատ
մանր գրով պիտի գրուին, որ՝ բնական է, շատ
հաճելի չէ: Երբ անհրաժեշտ հարկ ըլլայ այս-
պիսի ընդարձակ յաւելումներն գրել, պէտք է
ձեռագրին թղթին մեծութեամբ ուրիշ չէլ
մատնել, գրել վրան յաւելումներն ու ընդ-
միջարկութիւններն եւ իրեն համապատասխան
թղթին վրայ փակցընել: այս կ'ըլլայ ամենագիւ-
րին կերպը: Բայց երբեմն հարկ կ'ըլլայ 4—5
եւայլն այսպիսի յաւելումական էջեր ընդ-
միջարկել: այն ատեն շփոթութիւնէ խորշոյն
համար՝ առաջին էջին զով կը շարուին, բայց
պէտք է շարունակեալ ի՞նչ համարներու թուին
լու մտադրութիւն ընել: Եթէ՞ օրինակ համարն
ուղեք մեր ձեռագրին 33^{րդ} էջին վրայ 3—4
էլ յաւելուած ընել, հարկ է 33^{րդ} թիւը նշա-
նակել 33^{րդ}, առաջին յաւելիլ էջը՝ 33^ր, երկրորդը՝
33^ր, եւ այսպէս շարունակելու է: Ոմանք կը
գրեն միայն 33, եւ առաջին յաւելիլ էջի վրայ
կը գնեն 33^ր, երկրորդին՝ 33^ր, բայց շատ անգամ
գրաշարին շփոթութեամբ պատճառ էլ արտիկ
ստով, վասն զի դժուարաւ կրնայ զանազանել
թէ 33^ր նախ պիտի գայ, թէ 33^ր: Կրնայ հայ-
երէն թումանշաններու տեղ եւրոպական կամ
աւելի՞ յունական տառերն առնուիլ (α, β, γ,
δ . . .) բայց կ'ենթադրուի՝ եթէ գրաշարը հայ-
ապարկ չէ, եւ յունական տառերու նշանակու-
թիւնը կրնայ գտնէ գուշակել:

Այս գործողությունը շատ կը գիւրմայի, եթէ տպուելի գրքին երկրորդ տպագրությունն է շարունակելը: Այսպէս զի այն առանց գրքին իւր-բնականորէն մէջ լինող յիշ վրասնցումի, եւ այնպէս կը կազմուի: Յաւելածները կը գրուին այս յաւելեալ լինողներն վրայ, թայտ այն ատեն երբ յիշած գծերուն (I, II, III, եւն եւն) լաւ ուշագիւր ըլլալն է:

(C-1-2-1-1)

2. 9. 1972.

Այս կերպով նշանակուած ամէն յաւելուածներն ալ իրենց մնական տեղը կը շարունակեն,